

Івана ў адкрытым моры (Excerpt in Belarusian)

Translated by: Inesa Kuryan

Contact of the translator: plucha@mail.ru

«Тут абвестка, ну, у інтэрнеце глядзець... Пра шафу... Ці ёсць? Я... тады... прыехаць бы...» – прапыкаў у тэлефон жаночы голас з надта мяккім акцэнтам. Праз дваццаць хвілін пры ўваходзе стаяла жанчына, не старэйшая за мяне, у чорнай канкрэтна кароткай спадніцы, з намазанай ад носу да падбароддзя памадай колеру “пінк” і вялікай колькасцю ланцужкоў на шыі. У час, калі ейныя спадарожнікі (баснійцы? сербы? чарнагорцы?), што выглядалі больш на сученёраў, аднолькава апранутыя ў чорнае, у кожнага па адной брыльянтападобнай завушніцы ў левай мочцы, пачалі аглядаць шафу, мы сталі з ёй на тратуары і, хаваючы няёмкасць, узаемна пасміхаліся.

– Вы з Украіны?

– І так, і не. Побач з Расеяй.

– Колькі ў Расеі цудоўных паэтаў!

Жанчына зірнула на мяне са здзіўленнем з-пад тоўшчы макіяжу.

– Цвятаева, Бродскі, Мандельштам..., – узнялася я духам.

– Вы іх ведаеце?! – яна была наўпрост агаломшана, а гэта, як мне падалося, сведчыла, што яна, магчыма, даўней працавала настаўніцай, якая вось так дрэнна скончыла, і ёй, хоць сам ейны спосаб жыцця значна спросціўся, зусім не лёгка на новых хлябах. Яна выразна адхілілася ад гэтай тэмы і прамаўчала.

– І як цяпер там жывецца? Пасля заняцця расейцамі Крыму? Вы ж, мабыць з той прыблізна тэрыторыі?

Я ўявіла сабе, як мая гардэробная шафа пераеедзе ў ейны цесны пакойчык, у каторым сцены напэўна пафарбаваныя на ружовы колер, і дзе яна больш спіць, чым займаецца штодзённымі справамі, па ночах жа танчыць пад кайфам у нейкім прыцемненым бары.

– Нармальна жывецца – усё ок, – выпальнула тая, быццам даўно чакала падобнага пытання.

Меня заўсёды будзе здзіўляць першабытны страх, які спараджае кручаныя адказы, які не пакідае, які прасяк да касцей, і чалавек не можа пазбавіцца яго ані ва ўмовах рэжыму, ані пасля, і цягне яго за сабой па ўсім свеце. Я так і не зразумела ў выніку – расейка яна ці ўкраінка.

– Мабыць, небяспечна там знаходзіцца, калі там вайна? – спыталася я па дурасці.

Яна адмахнула рукой, быццам адмаўлялася ад прапанаванай кавы, ажно забразгаталі ўпрыгожанні на ейным запясці: “Небяспечна жыць у мірны час, на вайне ўсё проста ды ясна”.

[...]

“Табакі ў нас хапае, а з таго часу як на Відаў дзень¹ зрабілі перапынак у школах, мы сядзім штодня ў паўнюткай кафане² і пьем слівовіцу ды чыстую іхнюю водку або турэцкую ракію на адборным ячмяні, – пісаў Адрыян сваёй жонцы ўлетку, – аднак

¹ *Відаў дзень* (Vidovdan) – галоўнае нацыянальнае свята сербаў, што святкуецца 28 (15) чэрвеня і звязана с бітвай туркаў і сербаў на Косавым полі ў 1389 г.

² *кафа́на* (kafana) – назва кавярні на Балканах.

святкаваць дазваляецца толькі да дзясятай увечары, бо пасля наступае каменданцкая гадзіна. На Корза³ – цуд як народ гуляе, тут маладую бараніну смажаць на 140 дзінараў за кг. Да пітва даюць толькі чырвоную цыбулю, часам белую і неабмежаваную колькасць клубніцаў. Я б з радасцю даслаў вам якога цукру ў мяшэчку або сала кавалак, але ж тут такога і нямашака. Есці хаджу да сталаўкі, цыкорый давялося піць толькі аднойчы, а так усё п'ю сапраўдную каву, хлеб тут напалову замяшаны на бульбе. Шкадую, што мала цікавіўся дома гатоўляй, бо нашая кухарка ведае да смешнага мала рацэптаў. Хоць жніво во толькі прайшло, але ж мукі не купіць, сяляне зерне прадалі ды набілі сабе поўныя кашы грошай. Калі яны да царквы ходзяць на службу, дык і да тысячы чалавек збіраецца, тады ўжо гарманістыя на падхопе, каб даць людзям кола⁴ патанчыць. Дык сяляне ім плоцяць на 200 ды 300 дзінараў. Вось і кажучу, што грошай у іх, як семак, а купіць нешта можна толькі на блаце. У Белградзе, здаецца, тая ж песня: танцы, п'явічкі, музыка гучыць у кожнай рэстаўрацыі. Калі грошы маееш, усё што пажадаеш купіш – ад смакоццяў да шоўкавых падштанікаў. З маім прыездам сюды пара скураных апанкаў⁵ каштавала 100 дзінараў, а цяпер ажно 2500.

Івана ўзгадала, што трэба замовіць у шаўца Кірмольца абуўку для мужа, сорак чацвёртага памеру. “Я заплачу вам за іх, толькі пераканаўшыся, што яны важаць не больш за 400 грамаў. У іншым выпадку – не вазьму”, – папярэдзіла яна шаўца.

А ўсё таму, што нямецкая пошта не прымае пакеты вагой больш за 200 грамаў, акурат выйдзе па адной абуўчыне на пасылку. Яна б яшчэ што-небудзь даслала поштай, каб прыдумала, што канкрэтна. Але ж апошнім часам яе займалі іншыя справы і думкі, асабліва тыя абдымкі і пасмешкі, той загадкава ўзняты левы крайчык вуснаў, цеплыня праз рысы твару, узесены і прыязны погляд.

Аднойчы ад спёкі я перажыў сонечны ўдар, але гэта нішто ў параўнанні да іншай бяды, бо некаторыя намерлі на малярью.

Івана зноў адчула, як падціскае ў яе пад лыжачкай, і сумненні горача разліваюцца па целе: калі Адрыян памрэ, віна ўскладзецца на яе. Яна ніколі не лічыла, што ў каталіцтве існуе нейкае помстлівае “зуб за зуб”, аднак вышэйшыя сілы маглі яе пакараць, калі яна будзе мець хібныя пачуцці, калі яна не створыць усяго, што ў ейнай моцы, калі думкі не будуць крышталёвай чысціні, калі яна не будзе дбаць пра сябе, пра сваю скуру, якая, як ёй стала падавацца, надта перасыхае апошнім часам, сумуючы па мужчынскіх дотыках.

Мы, славенцы, жывем тут адзінай сям'ёй як у бога за печкай. Адно толькі кусачыя цэны ды адсутнасць таго-сяго ў продажы, а часам нечаканыя наведванні стражы нагадваюць пра вайну. Апошнім часам пацягнула свежым ветрыкам, таму нас, відавочна, абралі на любімую сталіцу візітаў “ваяводаў” усіх масцяў і іхніх бандаў. На парадку дзённым было п'янства, злачынствы, гвалты, забойствы. Яны цяпер кіруюць светам, таму і збіраюцца ўсе ў адным месцы. Краіне ж у гэты час лягчэй дыхаецца.

Заб'юць Адрыяна або параняць, за гэта яна будзе несці адказнасць, вінаваціць у гэтым трэба будзе ейнае заслабое каханне, разхістанасць, немач, адсутнасць памкнення. Ёй трэба трымаць сябе ў руках, бо нутром ужо авалодвае гэтае новае прадчуванне, што сваімі дзеяннямі яна можа звесці свайго мужа да згубы – а нутро ў яе з ненайгоршай дзясяткі, якое так адважна змагалася са “Скальцамі”, у сярэдзіну ж запаўзае пачуццё небяспекі як новае аблічча страху.

Аднаго рускага эмігранта, інжынера, я вучу гаварыць па-нямецку. Аплаты з яго не беру, бо ён не мае, чым плаціць. Частуюць там мяне салодкім, чаркай ракіі ды кавай.

³ Корза (іт. corzo) – лацінскае або італьянскае слова, што найпрост азначае “шырокая вуліца”, “праменад”, назва прасочваецца ў шэрагу гарадоў Паўднёвай і Цэнтральнай Еўропы.

⁴ кола (kolo) – народны танец на Балканах, тое ж, што і харо.

⁵ апанкі (оранкі) – мясцовы мяккі скураны абутак на завязках, мае даўнюю традыцыю і таму называны часам “абуткам гладыятараў”.

Рускі мне дае “напракат” купальны строй, бо усе запар “шпацыруюць на пляж” наплаваць. Адзін магазін тутака называецца “Лювр”, другі – “Масква”, ёсць рэстарачыі “Казіно” і “Бульвар”. Усё іншае не вартае ўвагі. Я атрымаў на сённяшні дзень некалькі тваіх пасылак, і пералічу, што ў іх было: белае сподняе, тры насоўкі, тры пары бацевых⁶ шкарпэтак, гальштук, маток трывалых нітак, ну і кавалак пахучага мыла.

Настрой Іваны зноў крыху палепшаў – Адрыян пакуль не пужаў яе сваімі навінамі, яны паволі набылі стыль штодзённіка, ягонага і ейнага, прыйшло прызвычайнае да адлегласці, прынамсі на гэты кароткі час. Цяпер падаецца, што дзень паступова пераходзіць у іншы падобны дзень, і хай жа так будзе, прыемна, добра, хай так застаецца, бо потым гэтка стан можа захавацца, а можа і покнуць з гукам... а ў гэты момант неяк няма дрэннага абчутку, так, нібыта пайшла Івана ў лес па грыбы, але па знаёмай сцяжынцы, а сэрца калоціцца крыху, свежае паветра і запах вільготнай зямлі разганяюць бег яе крыві і думак, і наогул у ёй кіпіць малады непакой.

Тут адзін настаўнік па славенскай мове, а другі па географіі, два аднолькавых па арыфметыцы і адзін па гісторыі... хоць запісы апошняга хутка трэба будзе перапісваць па-новаму, – кажа да яе Віталь. Ён стаіць сярод папараці, а з далечыні далятае звон касцёла. У першыню гэта захапляе яе, як прыгожая музыка. Знойдзем яшчэ парачку грыбоў, дзеля алібі. Прыкрыем імі сурвэтку, пад якой патаемна ляжыць пяць кніг – а наверх тры баравічкі і два падасінавікі. За адну кніжку – адзін грыб вырас.

Івана пасміхаецца. Ён так міла на яе паглядае, што па спіне праходзіць цёплая хваля і пасля пялешчыца ў жываце. *Смерць фа... Добра. Пакуль, – кажа ёй.*

Добра, пакуль, – паўтарае яна ў адказ.

Напрыканцы жніўня Піне распухла шыя, падскочыла тэмпература, цяжка было гаварыць, а з закарэлага носа выцякалі жоўтыя соплі. Івана ў распачы: яна ведала, яна прадчувала, што нешта здарыцца, але Адрыяну пра тое, што Піна захварэла на дыфтэрыт, яна не напіша ні слоўца. Яна сама адолее гэту заразу, сама возьме на сябе ўвесь цяжар, яму ж і без таго хапае. Узгадвалася ёй, як яна часам востра рэагавала на Пінін плач, як успрымала яе капрызы, як апякала падчас хворасцяў, і так дрэнна, як цяпер, ніколі не было, і ёй падаецца, што яна заўсёды была да яе недастаткова ўважная, ажно сумленне яе дапякае і падціскае ў жываце.

Кожны дзень чытаю у Donauzeitung пра смерці і казні. Жах мяне бярэ, як вы там абедзьве трымаецеся, – даслаў ён ліст з Сербіі з выявай караля Пятра на марцы. Думаю увесь час, як вы выглядаеце, што парабляеце, як апануліся, чым падсілкаваліся? Асцерагайцеся дызентэрыі і тыфу – тут ўсе хварэюць павальна. Мяне цешыць, што Піна цікавіцца жывёламі, я ж і сам меў у дзяцінстве то змеяў, то пацукоў ды наогул усё звярынае царства: мышанят, яшчурак і, вядома, блох. Было іх столькі, што анучы пасля біцця імі па сценках, выглядалі так, быццам нехта сыпануў на іх чарніцы і пасля прыплюснуў, паляжаўшы зверху.

Гэтак жа Івана ў адзін вераснёўскі поўдзень пакладзецца на чарнічную паляну, пасцяліўшы палітон і дажджавік. Такая карціна перад ёй, быццам адказны за святло ў тэатры за кронамі дрэваў расставіў люстэркі і ўсё забліскала, пры гэтым сонечныя промні праз дробную лістоту больш мяккія, не так рэжуць вочы, і толькі Івана прымкнула іх, як закруціўся ўвесь свет, смерць сталася каханнем, а каханне, як стрэлка компасу павярнулася ў адваротны бок, падалей ад смерці, поўдзень стаўся поўначчу, усход перайшоў на захад, Каонік⁷ перасунуўся яшчэ далей пад Баўгарыю, і лес, як густы мох

⁶ Назва звязана з вядомай чэшскай фабрыкай абутку “Баця” (Bata), якая стварылася ў 1874 г., а дасягнула хуткага развіцця ў 1915 г. на вайсковых замовах Аўстра-Вянгерскай імперыі ў часы першай сусветнай вайны.

⁷ Каонік – вёска ў Босні і Герцагавіне.

пакрыў увесь Рэйх, а перад перарывістым сонечным промнем, што прабіваўся між галінак, Івана пабачыла той самы ўзняты левы крайчык вуснаў і павеў цёплай кожи Віталя, якая мела пах вільгаці, сасновых голак і дыму. Віталь побач, Віталь у ёй, нізкія галінкі ляшчыны, наўпрост над імі павольна і роўна зыбаліся.

Я не буду цябе маляваць, каб цябе не пазналі, бо раптам мяне схопяць – я буду помніць цябе. Я намалюваў бы цябе ўсю, ты была б ўся сама, цэлая, не складзеная з дзвюх недарэчных частак – галавы ад адной жанчыны і цела ад іншай, як на Сняданку на траве.

Вось іхні часовы прытулак без вакон і дзверай, дзе ёсць усё неабходнае – палітон, чарніцы і бутэлька віна. Уся прыгажосць у ягонай часовасці. Часовы дом на ўсялякі выпадак, і так добра гэта адпавядае рэчаіснасці, бо любая прастора заўсёды звязаная з часам. На пні, ля якога злучыліся між сабой дзве асобы падчас сняданку, як намалюваныя кольцы дрэва, што сведчаць пра ягоны век, слімак выпусціў на ім сваю лепкую сліну, а павук ніцінкамі, што сплёў сам з сябе, вызначыў памеры гэтай прасторы, у якую ён злавіў два чалавекі. Івана і Віталь ляжаць у хаце без сцен, куды ніхто раптам не ўварвецца, ляжаць на траве без сняданку, без прынуды, у прасторы, абмежаванай часам, бо яна ж часовая, але без абмежавання месца, і Івана узгадала словы Адрыяна, што раней падаваліся недарэчнымі, а цяпер гучалі вельмі складна: *Цешцеся ўсёй прыгажосцю, якую вы бачыце, і не разважайце, адкуль яна з’явілася... Калі чуеце шамратанне лістоты, якую зачэпіў вечаровы ветрык, не прыслухоўвайцеся да яго, не прабуіце зразумець, што ён вам хоча сказаць... Заглынайцеся ў мары, хай душа заглынецца ў мары, і будзеце шчаслівыя ў сваіх марях.*

І другі, і трэці, і зноўку адбыўся той абрад сярод лесу, калі усё спынілася ў бязруху, бо Віталь схаваў Івану, ён нават сам спыніўся ў бязруху, і толькі ягоная цеплыня разлівалася ў ёй, а ён гэтак аберагаў яе ад рэчаіснасці, прыкрываў сваім целам. У цішыні яны нават пачулі, як іх паволі напаўняюць струмяні маладой крыві, што бруць пад скурай, пераліваецца ад яго да яе і наадварот. Цеплыня шырылася на абодвух, захоплівала паступова, з няспешнай, але неадваротнай сілай, што з невялікіх разрозненых адчуванняў пераўтвараецца ў моцнае пачуццё.

[...]

Пара двух масіўных дзецюкоў імкнулася ўвайсці як мага хутчэй, каб забраць нямецкую швейную машынку. Маючы паўднёвы акцэнт, яны дапытваліся па-нашаму, па-прыморску, чаму я вырашыла яе прадаць, прымякаючы мне, што падманваць іх няма сэнсу, і яны ў любым выпадку сваёй выгады не страцяць. Я ўжо зразумела, што прадаць ім машынку па названай у абвестцы цане ў мяне не атрымаецца, але мне трэба было скончыць справу як мага хутчэй і я маральна была гатовая да непамернай зніжкі, якую яны мне запрапануюць. Іх гэта нават збянтэжыла, што давлялося так лёгка са мною пра ўсё дамовіцца, і яны недаверліва азіраліся навокал, спадзяючыся яшчэ на нечым выйграць, прынамсі хоць трошку пагандлявацца для прыемнасці. Маладзёнам трапіўся на вочы стары Singer у куце, які даўно не ўжываўся для шыцця, а служыў нечым накіштальт мэблі.

“Гэта не прадаецца”.

“Мы яго бяром таксама”. Мужчына з задняй кішэні штаноў выцягнуў паморшчаную купюру 20 еўра і працягнуў мне.

“Гэтая рэч не на продаж. Не прадаецца. Не ведаю, як яшчэ тлумачыць. Гэта рэч не мае цаны”.

